

Прегледни рад

UDK 338.124.4+331.56

DOI 10.7251/SVR1510026D

ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНИ ПРОБЛЕМИ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ МЛАДИХ

Мр оес Владимир Драгичевић¹

Бања Лука

Апстракт: Један од основних циљева економске политике јесте стварање оптималног нивоа запослености. Проблеми незапослености посебно се одражавају према најмлађој радно способној популацији. Наведени проблем је изражено присутан у нашој земљи, мада од истога нису изузете и значајно развијеније европске земље, чланице Европске уније. У раду ће се емпиријски сагледати аспект посматрања незапослености кроз призму утицаја на девијантно понашање младих.

Кључне ријечи: *незапосленост, млади, економско-социјални проблеми.*

УВОД

Незапосленост се у основи може подвести под социјални и економски феномен. Она представља разлику између понуде радне снаге и тражње за њом. Иста се изражава односом између вишка понуде према мањку тражње радне снаге. У свјетлу економске кризе која различитим интензитетом погађа цијели свијет, незапосленост представља један од највећих проблема са којим се сусрећу креатори економске политике.

Што се тиче њеног социјалног дијела несумњив је њен утицај на све сегменте људског живота. Посматрајући породицу као основни стуб друштва, јасно је да запосленост односно незапосленост њених чланова директно утиче на њен економски, а самим тим и социјални статус.

Посебан сегмент који ћемо у нашем раду истражити као појавни облик незапослености у корелацији са утицајем на чињење недозвољених радњи, односно девијација у понашању, јесте незапосленост младих.

Незапосленост овог дијела радно способне популације представља проблем глобаних размјера, који се посебно истиче у друштвима попут нашег. Незапосленост младих представља проблем и за системе пензијско социјалне заштите, те постаје све веће економски проблем. Несумњиво је да незапосленост има значајан утицај на друштвени статус наведене популације, путем кога се врши притисак на обрасце понашања појединаца.

¹ Агенција за истраге и заштиту БиХ СИПА, e-mail: vladimir_dr11@yahoo.com

1. УТИЦАЈ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ НА ДЕВИЈАЦИЈЕ У ПОНАШАЊУ МЛАДИХ

Проблем незапослености прераста у хроничне размјере и у високо развијеним замљама Европске уније. Посебно су тим проблемом погођене тзв. периферне земље Европске уније, односно Грчка, Ирска, Шпанија, Португал, као и Италија.

Европска унија биљежи највећу стопу незапослености од увођења евра. Стопа незапослености у ЕУ 27 је 10,7% док је у еврозони нешто већа, односно 11,8%. Посебан проблем представља све већа стопа незапослености младих. Према подацима Еуростата, укупна стопа незапослености креће се од 4,5% у Аустрији, до 26% у Грчкој и Шпанији. Још је већи распон када се узме незапосленост младих од око 9% у Њемачкој, Аустрији и Холандији до 57% у Грчкој и Шпанији, која је у посљедњих пет година прогресивно порасла за скоро 100%. Стопа незапослених младих у ЕУ 27 са крајем 2012. године је 23,7%, док је у ЕУ 17, односно земљама Еуроzone 24,4%.²

На нивоу Европске уније постоје разни програми помоћу којих младе укључују у различите облике друштвено корисних активности. Можемо поменути програм доживотног образовања Erasmus, који представља програм путем кога се омогућава студентима студирање ван матичне државе. У наведеном програму до 2008. године учествовало је преко 1,5 милион студената. Док је било планирано да се до краја 2012. године у програм укључи 3 милиона студената. Преко 90% универзитета у Европској унији је укључено у наведени програм. Услов је завршена најмање прва година универзитетског студија. Програм се односи на 27 земаља Европске уније плус Норвешка, Линхенштајн, Исланд и Гурска. Најважнији његов продукт јесте да око 1/3 учесника пронађе запослење у иностранству.

Надаље у истом циљу сачињени су програми Comenius и Leonardo da Vinci, којима се омогућава интелектуална размјена. Први пружа могућност размјене ученика средњошколске доби, док је други усмерен на професионално образовање и праксу у другим државама. Услови су постављени у годинама старости и то од 15 до 28 година, а у специфичним случајевима од 13 до 30 година.³

У Босни и Херцеговини која се већ годинама бори са високом стопом незапослености, проблем незапослености младих је још израженији. Укупна стопа незапослености у Босни и Херцеговини износи 27,6%. Дио популације старости између 18 и 35 година износи око 22% укупног становништва. Око 58% наведене популације је незапослено, односно нешто више од сваког другог лица. Узимајући у обзир да смо транзиционо друштво, са бројним друштвено политичким проблемима,

² Агенција за статистику Европске уније - Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

³ European Commission, New funds, better rules, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2010. година.

чињеница да школујемо младе за биро рада представља неизмјеран економски губитак.⁴

Савремена економска теорија понудила је више типова незапослености. Према истој класификацији можемо разликовати, следеће облике⁵:

- Фрикционална незапосленост, представља незапосленост која је привременог карактера, а настаје услед сталних квантитативних и квалитативних промјена у динамичној привреди за радном снагом као и због просторне покретљивости радника. Карактеристичан тип овог облика незапослености представља сезонска незапосленост, која је нарочито значајна у неким привредним дјелатностима као што су пољопривреда и туризам.
- Структурална незапосленост, има основно обиљежје да постоји значајно структурно неподударање понуде и тражње за радом изазвано технолошким иновацијама или промјенама у структури производње, које су праћење неспособношћу брзог професионалног или територијалног прилагођавања радника. Као посебан вид структурне незапослености јавља се технолошка незапосленост, која зависи о времену потребном да се радник преквалификују за нови посао у складу са насталом технолошком промјеном или да себи нађе друго запослење.
- Цикличка незапосленост, је најобухватнији облик који захвата све гране привреде, а јавља се у међународним размјерама. Она је изазвана смањењем укупне агрегатне тражње, односно тражње за радом. До овог облика незапослености долази у периодима кризе и депресије, па се она јавља са цикличком правилношћу.
- Прикривена незапосленост, за разлику од претходна три облика, нема видљиви облик, јер се односи на она запослена лица чија је ефикасност испод просјека односно чија радна мјеста не одговарају њиховој стручности и квалификацији. Према се овај вид незапослености јавља у свим привредним дјелатностима, посебно је велики број прикривено незапослених у пољопривреди, што представља проблем тзв. агрегатне пренасељености.

Један од основних циљева економске политике сваке земље је остваривање нивоа пуне запослености. Под пуном запосленошћу подразумевамо оптималан ниво кориштења укупног друштвеног рада. Сматра се, да се оптимални ниво незапослености креће између 2 – 7% у зависности од специфичности поједине привреде. Поред овог циља под приоритетним циљевим економске политике сваке земље подразумевамо економски раст, стабилност цијена и равнотежу платног биланса.

⁴ Агенција за статистику БиХ, <http://www.bhas.ba>

⁵ Економска енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1984. година, р. 574.

Од стране агенција за спровођење закона у Босни и Херцеговини не постоје званично објављени материјали са егзактним статистичким подацима о броју извршилаца кривичних дјела који су у моменту извршења кривичног дјела били запослени односно не запослени.

Међутим, „искуственим методом фокус групе“, у расправи на задату тему о незапослености као узроку девијантног понашања младих, дошло се до општег закључка о узрочно посљедичној повезаности наведених појава. Општи закључак фокус групе која се састојала од осам искусних криминалиста, практичара, који су у досадашњој пракси криминалистички обрадили више стотина криминогених лица, јесте да су економско социјални мотиви пресудни као мотив за извршење имовинских кривичних дјела, која преовладавају у укупном броју извршених кривичних дјела. Међу економско социјалним мотивима на водећом мјесту је немогућност материјалног остварења егзистенције, кроз немогућност доласка до запослења.

Приликом дискусије усаглашени су ставови око три начина испољавања незапослености као узрока за извршење кривичних дјела или других облика девијантног понашања, а то су:

- Лоша економска ситуација породице (незапосленост једног или више чланова породице),
- Немогућност материјалног осамостаљења младих (немогућност запослења, осамостаљења, стварања породице, рјешење стамбеног питања),
- Немогућност запослења рецидивиста односно повратника у извршењу кривичних дјела (неприхваћање околине, повратак криминалу због немогућности материјалне егзистенције).

Стварање услова за остварење оптималног нивоа запослености у сваком друштву повлачи за собом поред читих економских ефеката, и друштвене користи за цјелокупан народ или нацију на коју се односи. С тим у вези сматрамо да број ново запослених лица треба да буде пресудан параметар при одлучивању о давању подстицаја државе за одређене привредне дјелатности.

2. СОЦИЈАЛНО-ЕКОНОМСКИ УЗРОЦИ ДЕВИЈАНТНОГ ПОНАШАЊА

Под појмом „девијантног понашања“ сматрају се облици друштвено неприхватљивог понашања који се испољавају кроз различите недозвољене радње, а које су законом дефинисане као кажњиве. Циљна група коју обухватамо нашим испитивањем јесу млади радно способни људи, што значи да наша циљна група не обухвата малолетне преступнике и деликвенте. Постоје многоструки и разнолики фактори настанка девијантног понашања лица, наведене доби. Ми смо се прије свега базирати на економске факторе.⁶ Сматрамо да човјек који је економски независан, те има стални извор прихода, које остварује кроз

⁶ Живојин Алексић, Милан Шкулић, Криминалистика, Београд, Партедон, 1998. година, р. 185.

редовну радну активност, било да је samozапослен или ради за другу привредну или друштвену организацију, има веома мали или никакав мотив за угрожавањем своје друштвене позиције, дјелујући на друштвено неприхватљив и девијантан начин.

Да ли незапосленост као економска и социјална појава утиче на повећање стопе криминалитета у друштву, те израженије појаве девијантних облика понашања међу младима?

Свакако, да.

У бившем социјалистичком самоуправном систему значајно је била израженија социјална једнакост међу грађанима. Такође одређени облици сазријевања младих попут служења војног рока, укључивања у омладинске акције или праведнијег омогућавања права на рад, бесплатног образовања и повољног рјешавања стамбеног питања, као и уређена економско политичка ситуација, све до деведсетих година омогућавали су предуслове за нормални развој младог човјека.

У нашем друштву које је прошло кроз пакао рата и у коме још увијек траје пост транзициони период преласка са једног друштвеног уређења на друго, као и са значајно искривљеним моралним вриједностима, уз огромну стопу незапослености млади су препуштени сналажењу у систему „уличних вриједности“.

ЗАКЉУЧАК

На појединце и друштвено економски систем утичу разне економско политичке појаве. Међутим, незапосленост, као првенствено економска категорија, у највећој мјери од свих других усмјерена је на појединце и њихов економско социјални статус у друштву. Проблем незапослености посебно је дошао до изражаја са свјетском економском кризом која уназад неколико година различитим интензитетом погађа већину свјетских економија. Босна и Херцеговина као транзицијска земља није била изузета од ове појаве, ни прије свјетске економске кризе.

Посебно, сегмент незапослености младих за сваку економију представља значајно економско и политичко питање. Негативне стране овог проблема могу да се очитују у широком спектру негативних појава од одласка младих ван земље до испољавања разних облика девијантног понашања.

Нашим истраживањем утврдили смо узрочно посљедичну везу између утицаја незапослености на одређивање образаца понашања младих. Поводом наведеног дошли смо до закључка, да су у највећем броју извршиоци имовинских кривичних дјела, циљне популације од 18 до 35 година, незапослени људи.

Свакако да незапосленост није једини параметар који доводи до одлуке о извршењу кривичног дјела или до појава девијантног понашања младих, али смо увјерени да је један од најутицајнијих.

ECONOMIC AND SOCIAL PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT

Vladimir Dragičević MA

Abstract: One of the main objectives of economic policy is to create the optimal level of employment. Problems of unemployment is particularly reflected by the youngest working age population. This problem is pronounced presence in the country but they are not exempt from the same and significantly more developed European countries, members of the European Union. This work will examine the methodological aspect of observations through the prism effect of unemployment on the deviant behavior of young people.

Keywords: *Unemployment, youth, Economic and social problems.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Драгомир Пантић (1990): *Промјене вредносних оријентација младих у Србији*, Београд, Институт друштвених наука.
2. European Commission (2010): *New funds, better rules, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.*
3. *Економска енциклопедија* (1984)“ Савремена администрација, Београд.
4. Живојин Алексић, Милан Шкулић (1998): *Криминалистика*, Београд, Партенон.